

Što bi apostol Pavao rekao Occupy pokretu? Poslanica Rimljanima 13 za XXI. stoljeće

Dr. Loyd K. Pietersen

Uvod

Occupy pokret zauzima brojne naslovnice posljednjih par godina. Započeo je kao odgovor na poziv kanadskog časopisa „Adbusters“ za okupaciju Wall streeta 17. rujna 2011., kao protest protiv korporativnog utjecaja na politički proces. Tog datuma okupilo se nekih 2000 ljudi, ali ih je policija spriječila da uđu na Wall street, stoga su završili u Zuccotti parku, nekoliko ulica sjeverno od njujorške burze. Odmah su ga prozvali Trg oslobođenja, namjerno podsjećajući na egipatski ustanak koji je započeo na Trgu Tahrir u siječnju 2011. Pokret se proširio na preko 500 gradova u razdoblju od dva mjeseca. Stotine ljudi su ostajale noćiti, stvorivši pritom kamp u parku. Njihovi ciljevi su bili sljedeći:

Pokret Occupy želi prekinuti odnose između naših izabranih predstavnika i korporacijskih interesnih grupa koji se temelje na novcu i donacijama. Vjerujemo da takav način vodi nezaustavljivoj korupciji i kriminalnim aktivnostima koje narušavaju naš ekonomski i politički sustav. Mi jednostavno želimo sustav koji djeluje u interesu ljudi i pritom osnažuje iste da budu dio tog procesa.¹

Occupy nastoji svoje ciljeve ostvariti kroz civilnu neposlušnost zauzimanjem ulica i protestom protiv korporativne pohlepe, zloupotrebe moći i rastuće ekonomske nejednakosti. Pojedinci u pokretu dobrim su dijelom inspirirani odabranim čitanjima sukoba povodom istjerivanja trgovaca iz hrama u Evanđeljima (Matej 21,12-13; Marko 11,15-17, Luka 19,45-46; Ivan 2,14-22). U suvremenom čitanju koje zagovara Occupy, mjenjači novca su pohlepne, neetičke korporacije, zajedno sa svojim partnerima bankama, korumpiranim političarima, lobistima i savjetnicima. Odluke donose globalni bankarski karteli poput Međunarodnog monetarnog fonda, Svjetske banke i burze manipulirane korporativnim mehanizmima i Wall Streetom. Glavnu riječ imaju korporativni vođe - savjetodavna mjesta u vladi koja drže poduzeća i direktor Globalnog bankarskog sustava. Prodaju golubova u hramu predstavlja uvijek rastući vojni budžet i zagovaranje bespotrebnih ratova i agresije u svrhu hranjenja vojno-industrijskog kompleksa, pri čemu se "mir" plaća u krvi. Na kraju, sklonište lopova simbolizira sustav koji izbavljuje banke koje kradu novac siromašnima i oporezuju poštene, marljive ljude, pritom plaćajući bonuse pohlepnim bankarima.²

Međutim, naglasak na civilnom neposluhu i kritici poreznih mjera je suprotno Pavlovom uvjerenju u Rimljanima 13,1-7. Occuypevo čitanje Evanđelja, čini se, uopće ne podrazumijeva ovaj tekst:

Neka se svatko pokorava višim vlastima, jer nema vlasti osim od Boga. I one koje postoje, od Boga su uspostavljene. Zato onaj koji se suprotstavlja vlasti protivi se odredbi Božjoj. A koji joj se protive, navući će sami na sebe osudu. Poglavara se ne treba bojati kada se radi dobro, već kad se radi zlo. Hoćeš li da se ne moraš bojati vlasti, čini dobro, te ćeš s njezine strane imati hvalu! Jer ona služi Bogu za tvoje dobro. Ali činiš li zlo, boj se, jer ne nosi uzalud mača. Ona naime, služi Bogu da kazni onoga koji čini zlo. Zato se treba pokoravati ne samo zbog straha od kazne nego i radi savjesti. Zato i poreze plaćate jer su službenici Božji oni koji vrše tu službu. Podajte svakomu ono što mu pripada: onomu koji s pravom traži porez, porez; koji carinu, carinu; koji poštovanje, poštovanje; koji čast, čast! (Rim 13,1-7)

¹ <http://www.occupytogether.org/aboutoccupy/#background>

² Pogledaj "Spiritual Message of the Occupy Wall Street Movement: Driving out the Money Changers, Once Again," n.p. <accessed on 25 February 2012>. Online: <http://www.zimbio.com/Occupy+Wall+Street/articles/trNzboae2jE/Spiritual+Message+Occupy+Wall+Street+Movement.htm>.

Tradicionalno tumačenje

Prihvaćena mudrost u Rimljanima 13,1-7 jest da Pavao u svojoj najviše sistematskoj i teološkoj poslanici jasno izriče svoju "teologiju države". U Rimljanima 1-8, Pavao ističe zrelu teološku refleksiju u svojoj središnjoj temi - opravdanje po vjeri. Nakon dopunske rasprave o sudbini Izraela u Rimljanima 9-11, okreće se praktičnoj primjeni svoje teologije u poglavljima 12-16. U toj praktičnoj sekciji uključeno je i njegovo uvjeravanje u 13. poglavlju da vjernici moraju biti dobri građani podložni vladajućim autoritetima, spremni platiti nametnute poreze. Ovo poglavlje korišteno je širom kršćanskog svijeta kao opravdanje kršćanske prešutne suglasnosti s državom. Jedan konkretan primjer bit će dovoljan u prikazu toga:

Tjedan dana nakon što je George W. Bush naredio granatiranje i vojnu invaziju Iraka u prikladno nazvanom Drugom iračkom ratu, hodao sam kroz centar Hannibala, Missouri - grada koji se oslanja na turizam kao rodno mjesto američkog autora i humorista Marka Twaina. Kao i mnogi gradski centri diljem Sjedinjenih Država, glavna ulica je bila ukrašena američkim zastavama, žutim trakama i plakatima koji su pozivali prolaznike: "Podržite naše trupe". Jedan usamljeni natpis suprotnog razmišljanja visio je na prozoru kafića pozivajući građane na večer "rasprave" o ratu.

Žena koja je postavila skromni poziv ispričala mi je da su susjedi već pobijali njezin "protuamerikanizam". "Teško je propitkivati rat u Hannibalu," rekla je. Kad sam upitao kako to pristaje uz gradsku proslavu najpoznatijeg člana Antiimperijalističke lige, odgovorila je, "To bi bilo nešto novo ovdje. Većina ljudi u Hannibalu, osim Pustolovina Tom Sawyera i Huckleberry Finna, ne zna ništa o Mark Twainu."

Obilazak lokalnih muzeja potvrđuje njen zaključak. Izložba posvećena Twainovoj književnoj karijeri usredotočila se gotovo isključivo na humoristična djela. Pronašao sam dvije reference na njegove književne izlete u Europu, ali niti jednu naznaku da je u ime Antiimperijalističke lige održavao česte govore po Europi, pa i po Sjedinjenim Američkim Državama. Na jednome zidu, crtež novina na prijelazu stoljeća prikazao je Twaina posjednutog na prijestolje koje pohode "okrunjene glave Europe"; iza njegovog prijestolja, glavom naslonjenom na šake, izdvojeno sjedi rastužena figura označena s "Leopold". Muzejski naslov opisuje Twainovu slavu u Europi, ali ne nudi pojašnjenje o Leopoldu. Nitko u ovome muzeju neće saznati koja užasna okrutna djela je počinio belgijski kralj Leopold u Kongu ili pak za Twainova strastvena nastojanja da, poput ostalih aktivista u Europi i Sjedinjenim Američkim Državama, međunarodno proširi informacije o tim okrutnostima.

Oglasi u novinama i naglo postavljene znakovi po gradu pozivali su stanovnike i posjetitelje da prisustvuju "molitvi za naše trupe" u bilo kojoj od lokalnih crkvi. U većini ostalih američkih gradova takvi znakovi možda i nisu bili iznimni, ali su u Hannibalu dobili ironičnu crtu, svaki dućan sa suvenirima i muzejski dućan prodavao je različita izdanja Twainovog kratkog, gorko satiričnog eseja "Ratna molitva". Esej govori o misterioznom strancu koji u nedjeljno jutro prekida rječite molitve lokalnog svećenika i ukazuje zajednici da neizgovorena molitva do neba prati njihove izgovorene riječi. Njihova molitva za pobjedu je također i molitva Bogu ljubavi da uništi neprijateljevu zemlju i domove, da ostavi udovice i siročad usamljene i bez nade.

Nisam vidio crkvene pozive za raspravu o „Ratnoj molitvi“. Osim onog razgovora u kafiću, nije bilo naznaka da itko u Twainovu rodnom gradu zamjera pozivima na molitvu podrške za "naše trupe". Uistinu, jedini književni nagovještaj koji je priopćavao kulturalni diskurs Hannibala popraćen je pismom jednog lokalnog pastora u novinama. Napisao je: "Dužnost je svakog kršćanina da bude uz svog predsjednika u trenutku rata (Rimljanima 13,1-7)."

Da je grad Hannibal bio iznimka, ne bih prepričavao to iskustvo. Mislim da čak i u gradu u kojem se mogao očekivati vidljivi plamičak potpunog američkog antiratnog osjećaja, rasprava može biti nadgledana, a neslaganje uvelike onemogućeno (u javnosti i crkvama također) pozivanjem na Pavlovu poslanicu Rimljanima.³

³ Neil Elliott, *The Arrogance of Nations: Reading Romans in the Shadow of Empire* (Arogancija nacija: Čitanje poslanice Rimljanima u sjeni carstva) (Minneapolis: Fortress, 2008), 5-6.

Jasno čitanje našeg teksta djeluje kao podrška raspravi pastora iz Hannibala da kršćani moraju stati uz svog predsjednika. Tekst sugerira da su organi vlasti imenovani od strane Boga, stoga je otpor autoritetu koji je Bog postavio, ujedno i otpor Bogu što rezultira valjano zasluženom kaznom. No, je li doista tako jednostavno? Pruža li uistinu Pavao teologiju države? Ili vidimo da i poslanicu Rimljanima treba prvo shvatiti u kontekstu prvog stoljeća, prije nego prikladno protumačimo njenu poruku u sadašnjosti?

Drugi pogled na poslanicu Rimljanima

"Posve kontekstualizirano čitanje novozavjetnih tekstova mora uputiti na "stvarnost carstva" kao sveprisutnu, neizbježnu i nadmoćnu sociopolitičku stvarnost." ⁴ Rastući broj novozavjetnih stručnjaka prepoznaje da jezik Novog Zavjeta redovito ruši imperijalističke zahtjeve. Poslanica Rimljanima započinje objavom "dobrih vijesti" da je Isus moćan kraljevski "Sin Božji" kojem "cijeli svijet" duguje privrženu vjernost (1,3-5) i nastavlja tvrdnjom da "dobre vijesti" donose "spasenje" i "pravdu" (1,16-17). Od Augusta nadalje, uobičajena imperijalna retorika je da car jest "sin božji", da njegov uspon na prijestolje spada u "dobre vijesti", da Pax Romana donosi opće "spasenje" i "pravdu" te slijedom svega toga, cijeli svijet duguje odanost Cezaru. Prvi proglas poslanice, namijenjen vjernicima u glavnome gradu Rimskoga Carstva, valja razumijeti u značenju da "proglašenje Isusa Sinom Božjim jest namjerno osporavanje careve najviše titule, a objava Isusa kao Spasitelja i Gospodara je proračunata izdaja." ⁵

Štoviše, Pavao opisuje kako je štapovima triput premlaćen (2 Kor 11,25) – to je bila rimska kazna nametnuta odlukom civilnih magistrata, a izvršena od strane liktora (njihovih pratitelja). Dakle, sam Pavao je iz osobnog iskustva znao da se upravnih tijela ne boje samo prekršitelji zakona! Zašto onda Pavao u određenoj poslanici navodi te riječi, kako se čini, pune hvale o upravnim tijelima?

Porezi

Ključ razumijevanja toga leži u Pavlovom određenom spominjanju poreza. Predmet se neočekivano spominje, čak i u kontekstu ovog odlomka, a Pavao nigdje drugdje ne spominje poreze. Navodi dva tipa: phoros (prevedeno kao "porezi" po novoj, obnovljenoj standardnoj verziji (NRSV) - danak; i telos (prevedeno kao "dohodak") - indirektni porez. Pavao je napisao poslanicu iz Korinta, 56. ili 57. poslije Krista. Rimski povjesničar Tacit spominje nemire 58. god. vezane uz oporezivanje koje je Neron mislio ukinuti, ali su ga savjetnici odvratili od toga tvrdeći da bi ukidanje indirektnog poreza ubrzo dovelo do zahtjeva za ukidanjem direktnih poreza, što bi bilo pogubno za Carstvo (Ann. 13.50-51). Pavao je pisao u razdoblju u kojem su tek započinjale brige oko oporezivanja. Iako većina rimske populacije (grad) nije plaćala danak, znamo da je Neron, po popisu stanovništva 53./54. poslije Krista prisilio imigrante na plaćanje kroz namete provincija u kojima su boravili. Kako su Židovi Klaudijevim ukazom iz 49. prognani iz Rima, po povratku prilikom Neronovog ustoličenja kasne 54. bili bi prisiljeni plaćati direktne poreze, a iznos je ovisio o provinciji u kojoj su boravili prije prognanstva. ⁶ To bi bilo istinito za židovske kršćane koji su se nedavno vratili u Rim, netom prije Pavlove poslanice. Specifične okolnosti koje Pavao pritom spominje tiču se mogućnosti da židovski kršćani budu upleteni u nemire uzrokovane oporezivanjem i time se ponovno suoče s gnjevom vlasti. Nakon istjerivanja Židova iz Rima 49., Crkva u Rimu bila bi isključivo nežidovska i židovski

⁴ Neil Elliott, Arrogance, 7 citing Fernando F. Segovia, "Biblical Criticism and Postcolonial Studies: Toward a Postcolonial Optic," (Biblijska kritika i postkolonijalne studije: kroz postkolonijalno viđenje) u The Postcolonial Bible, ed. R. S. Sugirtharajah (Sheffield: Sheffield Academic, 1998), 48–65 (56).

⁵ J. D. Crossan i J. L. Reed, In Search of Paul: How Jesus' Apostle Opposed Rome's Empire with God's Kingdom (Istraživanje Pavla: Kako je Isusov apostol Rimskom Carstvu suprotstavio Božje kraljevstvo) (London: SPCK, 2005), 11.

⁶ Pogledaj Thomas M. Coleman, "Binding Obligations in Romans 13,7: A Semantic Field and Social Context," (Obvezatna davanja u Rim 13,7: Semantičko polje i socijalni kontekst) TynBul, no. 2 (1997).

kršćani bi se, po povratku, našli u značajnoj manjini. Pavao je zabrinut njihovim "oslabljenim" statusom i ne želi im daljnje neprilike. "Slabići" u Rimljanima 14-15 su gotovo sigurno židovski kršćani koji bi trebali održavati kashrut, suzdržavajući se od mesa i vina da izbjegnu bilo kakvo poistovjećivanje s idopoklonstvom. "Jaki" su, u biti, moćni nežidovski kršćani koji su "moćni" (ne "jaki u vjeri") zahvaljujući boljem socijalnom statusu od povratničkih židovskih kršćana. U tom čitanju Rimljanima 9-11 formira se vrhunac Pavlovog argumenta. Iako su rimske kongregacije nedvojbeno pomiješane, Pavao većinu poslanice posvećuje nežidovskim kršćanima (Rim 1,5-6) koji su, zahvaljujući snažnoj poziciji u Rimu, u iskušenju prezirati braću i sestre, židovske kršćane. Pavao im se obraća oštrim riječima u Rimljanima 11,13-24:

„A sad govorim vama, poganskog podrijetla. U svojstvu apostola pogana, ja vrlo cijenim i zato brižno obavljam svoju službu ne bih li potakao na natjecanje svoje sunarodnjake te neke od njih spasio. Jer ako je njihovo odbačenje izmirenje svijeta, što će biti njihovo ponovno primanje, ako ne uskrsnuće od mrtvih? Ako su prvine svete, sveto je i sve tijesto. Ako je korijen svet, svete su i grane.

Ako su neke grane odlomljene, i ako si ti, koji si divlja maslina, pricijepljen mjesto njih i postao s njima sudionik u sočnom korijenu masline, ne uzvisuj se nad grane! Ako se hoćeš uzvisivati, sjeti se da ne nosiš ti korijena, nego korijen tebe! Ti ćeš sad reći: Grane su odlomljene da ja budem pricijepljen.

Dobro! Njih je odlomila nevjera, a tebe drži vjera. Ne podnosi se više, nego se boj! Jer, ako Bog nije poštedito prirodnih grana, neće ni tebe poštediti.

Dakle, promatraj dobrotu i strogost Božju strogost prema palima, a dobrotu Božju prema tebi - ako ustraješ u dobroti - jer inače ćeš i ti biti odsječen. A oni će, ako ne ustraju u nevjeri, biti pricijepljeni, jer ih Bog opet može pricijepiti.

Ako si ti odsječen od dvije masline, kojoj si po prirodi pripadao, i protiv prirode pricijepljen na pitomu maslinu,

koliko će se lakše pricijepiti na vlastitu maslinu oni koji joj po prirodi pripadaju.“ (Rim 11,13-24)

Možemo samo nagađati, ali to bi moglo značiti da je Pavao čuo za nesreću židovskih kršćana koji su se vratili u Rim, od Priscile i Akvile koje on pozdravlja u Rim 16,3 i koji su prema Dj 18,2 bili izbačeni iz Rima Klaudijevim ukazom. Pavlove nedoumice ovdje u Rimljanima 13 su naglašeno pastoralne. On poziva vjernike u Rimu da se pokoravaju vlastima i posebno ih podsjeća da plaćaju poreze kako bi država učinkovito funkcionirala u svojoj ulozi podržavanja dobrih i kažnjavanja zlih djela. Svako negativno djelovanje kršćana, u kontekstu sve veće nelagode u Rimu zbog tereta oporezivanja, vjerojatno će se slomiti, pogotovo ako će krivica možda pasti na Židove, obzirom da su dva puta u roku od 30 godina već doživjeli izgon iz Rima. Ranije, u 19. god. n. e., nakon incidenta u kojem je neki židovski prevarant, koji je tvrdio da je novac za hram u Jeruzalemu, visoko pozicioniranu Rimljanku prevario za značajna sredstva, car Tiberije je rasporedio 4,000 vojno sposobnih Židova u službu na Sardiniji te protjerao sve ostale Židove, osim onih koji su se odrekli svoje vjere.

Pa ipak za tumače ovog teksta problem je to što, usprkos tom kontekstualnom indikatoru vezano uz poreze, uvodni poticaj djeluje kao da je bezvremenski i univerzalan. Ali u stvari, najraniji tumači Pavla nisu čitali ovaj tekst na taj način. Umjesto toga, ranokršćanski mučenici su isticali da su bili potaknuti podložiti se vlastima, a opet u isto vrijeme su odbijali postupiti po njihovim naredbama i štovati cara. Na primjer, Mart. Pol. 10 navodi:

Ali kad je [prokonzul] nastavio tražiti, rekavši, "Zakuni se u savršenog Cezara", [Polikarp] je odgovorio: "Ako pretpostaviš uzalud da ću se zakleti u savršenog Cezara, kao što tražiš, i

pretvaraš se da ne znaš tko sam, pažljivo slušaj: ja sam kršćanin. Ali ako želiš naučiti nauk kršćanstva, navedi mi dan kada ćeš me saslušati." Prokonzul reče: "Uvjeri ljude." Ali Polikarp odgovori: "Možda sam tebe smatrao dostojnim odgovora, jer smo spremni pokazati odgovarajuće poštovanje prema vladaru i vlasti, koje je Bog odredio, dokle god nam to ne nanosi nikakvu štetu, ali što se tiče drugih, ne mislim da su vrijedni da bih se branio pred njima".

Obratite pozornost kako Polikarp na Pavlovu zapovijed o pokoravanju vlastima dodaje svoje tumačenje "dokle god nema neke štete od toga".

Ironija

Nadalje, postoji određena ironija u ovom tekstu. Ne samo da je, kao što sam već rekao, Pavao znao da vlasti nisu uvijek postojani zagovaratelji dobra kako su tvrdili o sebi, već je samo nekoliko godina nakon tog napisanog pisma, Neron nemilosrdno progonio kršćane u Rimu, a na kraju je smaknuo i samog Pavla! Osim toga, vjernici se potiču u 3. retku da čine dobro, tako da se neće bojati vlasti, ali prikriveno Pavao izjavljuje u 7. retku da se vjernici trebaju bojati onih kojima je za strah došlo vrijeme (nova obnovljena standardna verzija (NRSV) prevodi ovo kao "poštovanja"). Čini se da je ovo kodirana poruka za one koji imaju uši da čuju. Da, vjernici su pozvani činiti dobro, jer ih je na to već pozvao u Rim 12,21. Rezultat toga bi trebao biti da se ne boje vlasti, koja bi trebala štititi dobro, ali Pavao zna iz iskustva da je u stvari strah još uvijek prisutan s obzirom na to da vlasti mogu nemilosrdno kazniti svakoga koga procijene da im može predstavljati prijetnju. Nagovještaj ironije nalazi se u Pavlovom komentaru da vlasti ne "nose mač uzalud". A Neron se hvalio da, za razliku od svojih prethodnika, nije trebao posegnuti za mačem.

Calpurnius Siculus je predstavio proročanstvo koje je opisivalo Neronovo preuzimanje vlasti kao svitanje zlatnog doba u kojem se nitko nije mogao sjetiti da je koristio mač. Božica rata će okrenuti na sebe oružje koje je prethodno korišteno u oružanim sukobima; "pravedan mir" će doći; "pomilovanje... je slomilo svaku zaluđenu oštricu mača .... mir u svojoj punini će nastupiti; ne poznavajući isukani mač, još jednom će obnoviti vladavinu Saturna u Laciji" (ekloga 1,45-60).

Prva Einsiedeln ekloga opisuje raj koji je svečano otvorio Neron: "Mi žanjemo bez mača, nema gradova u brzo zatvarajućim zidinama koji bi pripremali nevjerojatan rat." Nijedna žena nigdje neće roditi budućeg neprijatelja Rima, "nenaoružani, naši mladi mogu obrađivati polja, a dječak, vičan plugu, koji se polako kreće, zadivljeno promatra mač koji visi u kući njegovih otaca" (25-31).

U govoru koji je predstavio Neronu Seneka stavlja u careva usta i pohvalu da je nadmašio čak i svog pretka Augusta, koji je došao na vlast samo ratovanjem: "Sa svim stvarima, koje sam imao na raspolaganju, nisam bio potaknut ni bijesom, niti sam bio zbog mladenačkog poriva sklon nepravednoj kazni... Sa mnom je mač zauvijek pospremljen, dapače, duboko spremljen u korice i poštedit ću svakoga do krajnje mjere, čak i one koji su najzločestije naravi te nema čovjeka koji u mene neće naći dobročinstvo, pa i onaj kojemu od ljudskosti nije ostalo ništa osim naziva čovjek" (Clem. 1,2-4).

Seneka nastavlja laskati caru da je njegov dar svijetu bila "država krvlju neokaljana, kao i vaša ponosna slava da u cijelom svijetu niste prolili ni kap ljudske krvi, je značajnija i prekrasna jer do tada nikada nikome nije stavljen mač u ruke" (11,3). Neron se istaknuo među carevima time što neće trebati tjelohranitelja za svoju zaštitu, a "oružje nosi samo za ukras" (13,5) ⁷.

Razlučiti ironične tragove u ovom odlomku ne znači i tvrditi da Pavao traži da se cijeli odlomak treba čitati ironično, kao subverzije općih tvrdnji ⁸, ali s obzirom na gore navedene komentare ne može se

⁷ Neil Elliott, *Arrogance*, 155-6

⁸ Tvrdnja u T.L.Carter, „Ironija u Rimljanima 13“, *NovT* 46, no.3 (2004).

niti čitati kao izravno odobrenje aktualnoj vlasti. Umjesto toga, trebali bismo vidjeti Pavlov pristup ovdje kao primjer tumačenja onoga što politolog James C. Scott naziva "glas pod dominacijom".⁹

Glas pod dominacijom

Scottov rad dokumentira strategije koje su podređene grupe primijenile u interakciji s dominantnim elitama. On napominje da javni diskurs ne može iskreno pokazati ono što zapravo vjeruju podređeni - to bi bio način gledanja dominantnih slojeva društva. Scott otkriva da se podređeni obično ne uključuju niti u potpuno popuštanje niti u javni kolektivni prkos prema vlastima. Umjesto javnog izražavanja podređeni će svoje zahtjeve oblikovati neminovno u skladu s očekivanjima moćnih. Ono na što treba obratiti pozornost su "skriveni" zapisi koji otkrivaju prave perspektive podređenih. Rimljanima 13,1-7 otkriva što proviruje iz takvog skrivenog zapisa.¹⁰ Prvo, kako Yoder ističe, Pavao ne govori da Bog naređuje aktualnoj vlasti već ih dovodi u red (tetagmenai 13,1).

*Niti je time što je zapovjedbno Kraljevstvo Božje konkretno, moralno odobreno ono što vlada radi. Narednik ne proizvodi vojnike koje trenira, knjižničar ne stvara niti odobrava knjigu koju on ili ona katalogizira i stavlja na policu. Isto tako, Bog ne preuzima odgovornost za postojanje pobunjenika "sadašnje vlasti", ni za njihov oblik ni identitet, oni već postoje.*¹¹

Drugo, kao što je već navedeno, Pavlova tvrdnja koja se tiče i mača i straha koje dugujemo vlastima, kosi se s njegovim ranijim komentaram da će vlast nagraditi dobro i kazniti loše ponašanje. Ciceron je, primjerice, smatrao da su strah i prijetnje silom bili potrebni samo za neposlušne i necivilizirane narode. Građani će pristati prirodno i dobrovoljno (Resp 5.6, 3.41). "Jasno je da Pavao ima drugačiji pogled. Rimskim mačem se još uvijek maše, izazivajući strah i trepet (phobos, 13,4). Dakle, nečiji stav mora biti stav 'podložnosti' ili 'podređenosti', a ne pobune (13,2)."¹² Konačno, iako Pavao govori o vraćanju onoga što se "duguje" drugima, bilo davanje poreza, neizravnih poreza, dugovanje straha ili časti (13,7), u sljedećem retku on potiče vjernike da "ne duguju ništa drugo osim ljubavi."

Čini se da je Pavlov stav ovdje sličan stavu njegovog židovskog suvremenika Filona. Korištenjem alegorijskog tumačenja Filon može prikriti skrivene zapise prkosa. Na primjer, u Somn. 2,90 on govori o Abrahamovoj pokornosti Hititima (Post 23,7):

Za to nije bilo nekog osjećaja poštovanja prema onima koji su po prirodi rase i običaja bili neprijatelji razuma ... da je doveo sebe u stanje poslušnosti. Radije je to bilo samo zato što se u to vrijeme bojao njihove moći i njihove zadivljujuće snage te je pazio da ih ne provocira.

Baš kao što Filon otkriva svoj pravi stav preko svog alegorijskog tumačenja Post 23,7, isto tako Pavao u Rim 13,1-7 vježba oprez i brine "da ne izaziva."

Rimljanima 13 u svom neposrednom kontekstu

U prethodnom poglavlju, Pavao je pozvao svoje čitatelje u Rimu, koliko je to moguće, "živjeti u miru sa svima", a ne da se osvećuju. Nakon toga govori o "neprijateljima" i kako im odgovoriti na prikladan način, pozivajući svoje čitatelje da "prevladaju zlo dobrim" (Rim 12,18-21). Naš redak se odmah nadovezuje i naglašava neosvećivanje savjetujući protiv otpora (anthistemi) i ponavlja jezik "dobra" (agathos) i "zla" (kakos) u 13,3-4. Jasna povezanost s onim što prethodi govori protiv ovoga teksta koji je interpolacija kako su neki znanstvenici ranije tvrdili. Doista, jezik "neprijatelja"

⁹ Vidi James C. Scott, *Dominacija i načini otpora: Skriveni zapisi* (New Haven/London: Yale University Press, 1990)

¹⁰ Za ovaj dio preuzimam od Neil Elliott, „Strategije otpora i skriveni zapisi u Pavlovim zajednicama“ u *Skriveni zapisi i vrste otpora: primjena rada James C. Scotta o Isusu i Pavlu* (ed. Horsley; Atlanta: SBL, 2004)

¹¹ John Howard Yoder, *Politika Isusa: Vicit Agnus Noster* (Grand Rapids/Carlisle: Eerdmans/Paternoster, 1994), 201.

¹² Neil Elliott, „Strategies,“ 120.

neposredno prije našeg teksta sugerira, prateći Scotta, da Pavao pronalazi glas pod dominacijom u ovom odlomku i da, unatoč javnom zapisu "podnošenja" koji on sadrži, skriveni zapis sugerira da vlasti na koje se cilja treba smatrati na neki način "neprijateljem". U 12,2 Pavao potiče vjernike da ne budu prilagođeni ovom svijetu, već da se preobrazu u obnavljanju svojih umova. Kršćani će živjeti izmijenjene živote koji nisu u skladu s grčko-rimskim idealima časti i srama; umjesto toga oni će "nadmašiti jedne druge u pokazivanju časti" (12,10). U 12,14 vjernici su potaknuti da blagoslove one koji ih progone i u 12,16 da pokazuju solidarnost s potlačenima (NRSV prevodi tapeinos kao "ponizan", ali u Septuaginti to ima konotacije niskog socijalnog statusa i potlačenosti). Konačno, poroci navedeni u 13,13 su povezani osobito u grčko-rimskoj književnosti sa skupovima ili zabavama opijanja i zadnji par s "političkim i društvenim razdorima te borbenim obilježjem Rima, kojih je u ovom razdoblju bilo mnogo." ¹³ Pavao završava ovaj dio jasnom kritikom društva i ne očekuje da će se njegovi čitatelji prilagoditi.

Zaključak

Pavlov poticaj na solidarnost s potlačenima poklapa se s prosvjedom Occupy pokreta protiv korumpirane i obeshrabrujuće prakse vladajućih. Iako su u njegovo vrijeme bilo kakvi neskriveni prosvjedi bili nezamislivi, skriveni zapis je otkriven čitanjem Rimljanima 13. poglavlja na što upućuje rad James C. Scotta i sugerira da bi se Pavao osjećao vrlo bliskim suvremenom pokretu i bio bi strastven zagovornik uzajamnosti i ekonomske pravednosti. Međutim, za razliku od Occupy pokreta, on bi inzistirao na tome da se do istinite promjene i neprilagođavanja s vrijednostima ovoga svijeta može doći isključivo posredstvom Duha i putem vjernosti Isusu Kristu.

Mi danas i ovdje, svjesni obaveze prema stvari mira i pravde također moramo pristati uz najranije tumače Petrova evanđelja i jasno reći da ćemo autoritete vlasti poštovati "dokle god nam oni ne nanose štetu". Tim dodatkom mislimo da ne možemo jednostavno slijepo slijediti njihove upute, ma koliko nas to koštalo. Baš kao što su i rani kršćanski mučenici odbijali obožavati Cezara, iako su znali da će takvo uskraćivanje biti smatrano činom veleizdaje. Isto tako i mi odbijamo klanjati se Marsu-bogu rata, Mamonu-bogu blagostanja ili Tehni-božici tehnologije. Ili rečeno rječnikom 21.stoljeća: nećemo se moliti na oltaru vojno-industrijskog kompleksa koji pokreće mnoge gospodarske sustave ovoga svijeta.

„U naše današnje vrijeme Mars, bog rata, jednako je jak kao što je bio i kroz sva stoljeća dosada. Vojska neprestano iziskuje nova sofisticirana oružja kako bi mogla voditi ratove. U tom određenom, militarističkom diskursu nije prisutno Božje ime. Radi se o odmjeravanju vlastitih vojnih kapaciteta s vojnim kapacitetima "neprijatelja". Unatoč tome, Crkva u kršćanstvu je preuzela tu logiku i objeručke je prihvatila! ... Vodi se bitka i ona je smrtonosna. Uobičajeno je mišljenje kako je nužna vojna sila da bi se zajamčila nacionalna sigurnost. Ali rezultat takve sigurnosti samo je previše ljudskih žrtava bogu rata.

Naprotiv, Crkva je pozvana da na vojnom polju svijetu naviješta biblijsku viziju Shaloma (Ps 96,10-13; Iz 2,1-4; Mih 4,1-4). Ta vizija se mora praktično provoditi kao vjerno, nenasilno nasljedovanje. Potrebne su zajednice vjernika koji su aktivni u pomirenju, zalažu se za oprost i grade mir (Mt 5,9). Potrebno je širiti priče o nenasilno dobivenim pobjedama, kako bi se izmijenilo dosad prevladavajuće predstavljanje povijesti da samo vojna moć može jamčiti nacionalnu sigurnost. To je ... misija! Mars je vrlo živ i moramo ga ozbiljno shvatiti, ali jednako tako treba ozbiljno uzeti u obzir eshatološku viziju globalnog mira.“ ¹⁴

Na kraju ovog dana naša posljednja riječ mora biti s Petrom i apostolima: "Treba se većma pokoravati Bogu negoli ljudima" (Dj 5,29). I mi stojimo ovdje i tvrdimo djelima i riječima "da postoji drugi kralj - Isus" (Dj 17,7), i da je taj Isus knez mira.

¹³ J.D.G. Dunn, Rimljanima 9-16 (WBC; vol. 38B, Dallas: Word, 1988), 790.

¹⁴ Lloyd Pietersen, *Reading the Bible After Christendom* (Harrisonburg: Herald, 2012), str. 221-2